vind je dit essay interessant, voor jezelf, ook voor anderen? deel het. knip de poster uit. Plak het aan een boom, op de wc. maak de beweging waar je onderdeel van wilt zijn. www.verkenningnieuwnederland.nl

De AEX in één dag groen...
Lees 'Power tot the Pensions' van Adrian de Groot Ruiz
Promovendus Gedragsecomomie, Universiteit van Amsterdam
www.verkenningnieuwnederland.nl

‘De markt als groene oplossing’

Power to the pensions

Adrian de Groot Ruiz, promovendus Universiteit van Amsterdam

Wist u dat een groep Nederlanders in één klap de gehele AEX zou kunnen 'verduurzamen'? Tenminste als die 81% die duurzaamheid bij producten belangrijk vindt, dat zou willen.[1] Sterker nog, als slechts eenderde daarvan zou meedoen, dan zou het al lukken... Hoe? Door met het gecombineerde pensioenvermogen van deze duurzame kopgroep een meerderheidsbelang te nemen in alle AEX-bedrijven. We praten dan over de grootste 25 bedrijven van Nederland, waaronder bijvoorbeeld Shell, ING, Ahold, Akzo, DSM en Arcelor-Mittal. Groen aandeelhoudersactivisme zogezegd. Er is echter één praktisch probleem: van overheidswege mogen we niet kiezen hoe we ons pensioenvermogen investeren. Deze barrière moet dus intelligent geslecht worden.

De markt als groene oplossing

Laten we beginnen bij het kernprobleem van het duurzaamheidsstreven. Een geheel politieke oplossing om onze samenleving duurzamer te maken, zoals met een groen belastingsysteem, is niet haalbaar op kortere termijn. Ons productie- en consumptiepatroon moet hiervoor radicaal veranderd worden, wat op grote weerstand stuit van gevestigde ideeën en belangen. De zeer ruime en gemotiveerde electorale meerderheid die nodig is om dit doel te bereiken, lijkt voorlopig niet reëel. En zelfs wanneer die meerderheid zich wel aandient, dan impliceert een politieke oplossing altijd dat de meerderheid haar wil oplegt aan een gefrustreerde minderheid.

De markt biedt een alternatief. Zij geeft consumenten en producenten de mogelijkheid om vrijelijk hun individuele belangen na te streven. Dus ook maatschappelijke belangen. Aan de consumentenkant zien we dat de vraag naar duurzame producten langzaam maar gestaag stijgt. Minder zichtbaar is de producentenkant, waar vele onbenutte mogelijkheden liggen voor maatschappelijk kapitalisme. Bedrijven moeten het belang van aandeelhouders behartigen, maar dit belang hoeft niet het nastreven van zoveel mogelijk financieel rendement in te houden. Als de aandeelhouders het willen, kan ook het maatschappelijk rendement gemaximali-

seerd worden. Financieel rendement hoort daar onverbrekelijk bij: ‘de schoorsteen moet blijven roken’, heette dat nog niet zo lang geleden. Daarnaast is het faciliteren dat aandeelhouders kunnen sparen ook maatschappelijke winst.

We zien dat spaartegoeden voorzichtig hun weg vinden naar duurzame fondsen en banken, zoals Triodos of ASN. De invloed van deze fondsen in de bestuurkamers is echter nog zeer gering door het kleine vermogen dat zij beheren. Dit moet omhoog. Deels kan dat door onze spaartegoeden (348 miljard), aandelenbezit (95 miljard) en levensverzekeringen (187 miljard) te parkeren bij duurzame beleggingsfondsen. Echter, over het grootste deel van ons spaargeld, onze aanvullende collectieve pensioenen van maar liefst 723 miljard, kunnen we zelf niet beschikken.[2]

De potentiële reikwijdte van een duurzame financiële sector is enorm. Voor slechts 29% van de 723 miljard rond klotsende pensioeneuro’s kunnen we een meerderheidsbelang nemen in de gehele AEX (ongeveer 410 miljard).[3] En als 16% van de Nederlanders besluit hun gehele spaarvermogen duurzaam te beleggen, zijn we er ook al. Daarnaast is een flink minderheidsbelang doorgaans al voldoende om een bedrijf te

HET PLAN: VRIJHEID OM PENSIOENFONDS TE KIEZEN

veranderen. Nog belangijker: vaak zal zelfs de dreiging van een ‘duurzame overname’ al voldoende zijn om een bedrijf een duurzaamheidsimpuls te geven. En dan hebben we het nog niet eens gehad over alle nieuwe groene bedrijven die met dit vermogen kunnen worden gestart. De invloed van onze pensioenvermogens reiken nu al ver buiten onze grens; dit kan ook gaan gelden voor ons duurzame pensioenvermogen.

Het plan: Vrijheid om een pensioenfonds te kiezen

Om dit groene aandeelhoudersactivisme mogelijk te maken, moet de politiek burgers de vrijheid geven zelf te bepalen hoe ze hun pensioenvermogen investeren. Nu wordt door de werkgever (of sector) beslist bij welk pensioenfonds een werknemer het collectieve aanvullende pensioen opbouwt. Er valt veel voor te zeggen dat de overheid ons verplicht om pensioen op te bouwen, maar het is merkwaardig dat wij zelf geen enkele invloed hebben op de manier waarop dit vervolgens wordt belegd.

De oplossing is eenvoudig: laat mensen zelf een pensioenfonds kiezen. Deze pensioenfondsen kunnen dan op onder meer duurzaamheid concurreren. De duurzame pensioenfondsen kunnen dan samenwerken om de economie te verduurzamen en zullen de rest van de duurzame financiële sector een grote stimulus geven.

Voor groen aandeelhoudersactivisme moet de politiek

Zoals alles dat met pensioenen te maken heeft, is de praktische uitvoering een stukje complexer. In Nederland bestaan pensioenen uit de AOW, het aanvullend collectief (verplicht) pensioen en aanvullende individuele (vrijwillige) voorzieningen zoals spaarregelingen. Laten we ons nu eerst beperken tot het aanvullende collectieve pensioen (die 723 miljard). Keuzevrijheid bij de AOW is namelijk een stuk lastiger, omdat het een omslagstelsel is. Bij de aanvullende voorzieningen is er in theorie al de vrijheid om een fonds te kiezen.

In grote lijnen is dit het plan. Elk jaar moet elke werknemer indvidueel kiezen bij welk pensioenfonds hij/zij dat jaar de pensioenrechten wil opbouwen. De pensioenfondsen kunnen dan aangeven hoe ze beleggen, wat voor rendement ze verwachten en wat het risicoprofiel is van de portefeuille. De Nederlandsche Bank moet er op toe blijven zien dat de dekkingsgraad op peil blijft. De dekkingsgraad zal afhangen van het beloofde rendement en risico, en er zal een conservatief maximum op het risicoprofiel komen.

Wanneer iemand dan met pensioen gaat, zal het pensioen bestaan uit de pensioenrechten die over de jaren zijn opgebouwd bij de verschillende fondsen, precies zoals nu het geval is. Te verwachten valt overigens dat pensioenfondsen zelf diverse (duurzame) portfolio's aanbieden, waardoor mensen niet eens van pensioenfonds hoeven te veranderen om duurzaam te pensioneren.

Op het eerste gezicht lijkt de grote vraag 'zullen mensen wel bereid zijn om rendement op te geven om in duurzaamheid te investeren?' Maar het is niet gezegd dat duurzaam beleggen tot een lager rendement leidt. Voldoende mensen zien juist een uitstekende stabiele business case in duurzaam ondernemen, zich richtend op de houdbaarheid van productie en consumptie op de lange termijn. Volgens Twynstra en Gudde laten duurzamere bedrijven zelfs een grotere waardestijging op de AEX zien.[4] Stel dat duurzaam beleggen nu toch tot een wat lager rendement leidt. Dan nog zullen veel Nederlanders, als ze er goed over nadenken, bereid zijn om duurzaam te pensioneren. Uit onderzoek blijkt dat de meerderheid van mensen wel degelijk bereid is om bij te dragen aan een gemeenschappelijk goed (in dit geval een betere toekomst), mits voldoende anderen dat ook doen.[5] We zien nu immers al dat 81% duurzaamheid meeneemt in haar consumptiebeslissingen.

burgers vrijheid geven

Stop de standaardoptie

Belangrijk is om te begrijpen waarom een groot deel van deze 81% momenteel geen rekening bij bijvoorbeeld ASN of Triodos heeft – ondergetekende incluis. Want deze groep willen we wel meekrijgen met onze duurzame pensioenen. Waarschijnlijk komt dit doordat veel van deze mensen wel over zouden willen stappen, maar hier nooit bij stil hebben gestaan, overstappen te veel gedoe vinden of telkens opnieuw denken 'komt later wel.' Uit onderzoek blijkt namelijk ook dat bij grote en complexe beslissingen, zoals orgaandonaties en pensioenkeuzes, de overgrote meerderheid van mensen kiest voor de standaardoptie. De standaardoptie is die optie waar je geen of de minste moeite voor hoeft te doen om deze te kiezen, vaak de status quo.[6] De eigenschappen van de alternatieven zelf, zoals het rendement en morele overwegingen, spelen verassend genoeg een ondergeschikte rol.

De belangrijkste vraag is dus hoe je (duurzame) Nederlanders kunt faciliteren om in overeenstemming met hun weloverwogen voorkeuren te handelen. De oplossing is om het nemen van een passieve keuze onmogelijk te maken en de cognitieve last van het veranderen van fonds te minimaliseren. We kunnen dit als volgt implementeren. Mensen ontvangen elk jaar een overzichtelijk lijstje in hun (elektronische) post, waarop ze een pensioenfonds met bijbehorend portfolio moeten selecteren, waarna ze het kunnen terugsturen. Eén kruisje – ingewikkelder hoeft het niet te zijn. Bij het lijstje wordt door de overheid een korte folder geleverd met gestandaardiseerde informatie per fonds en portfolio. Om de aversie tegen onzekerheid, wat mensen vaak bij de status quo houdt, te beperken, moet worden benadrukt dat de De Nederlandsche Bank de gezondheid van elk fonds garandeerd. Ten slotte dient één dienst heel overzichtelijk alle opgebouwde pensioenrechten bij te houden – een bestaand streven overigens – zodat papierwerk en onoverzichtelijkheid geen barrière hoeft te vormen om te veranderen van pensioenfonds.

START DE LOBBY

Wat kunt u nu doen? Om te beginnen moet politiek Den Haag overtuigd worden dat mensen keuzevrijheid moeten krijgen over hun pensioen. In principe zou hier een brede meerderheid voor moeten bestaan: rechts krijgt meer marktwerking en links meer duurzaamheid. Partijen als CDA, VVD en D66 lopen immers warm voor marktwerking, en de laatste twee ook voor individuele vrijheid. D66, PvdA, GroenLinks, de PvdD en de SP hebben duurzaamheid hoog in het vaandel. Dus: lobbyen maar bij de partij van uw keuze!

En dan heerlijk uw pensioenkapitaal inzetten voor het goede doel. Wie heeft zich nou niet in wezen een beetje machteloos gevoeld bij het kopen van een pak max havelaarkoffie of één biokippetje? Dat wordt andere koek als u in één klap een klein tonnetje – het gemiddelde pensioenvermogen per huishouden – in de strijd kan gooien. Hijs u in een chic groen pak met een lichter groen 'krijtje' en activisme is nog nooit zo lekker geweest.

Over de auteur

Adrian de Groot Ruiz is promovendus gedragseconomie aan de Universiteit van Amsterdam, universitair docent financiering aan de Radboud Universiteit en Worldconnector.

Noten

1. European Comission (2009). "Europeans' attitudes towards the issue of sustainable consumption and production. Analytical report." Flash Eurobarometer 256. (http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_256_en.pdf)

2. Derde kwartaal 2010. Zie: De Nederlandsche Bank (2010). "Statistieken Huishoudens". Monetaire en financiële statistieken Nederland. (http://www.statistics.dnb.nl/index.cgi?lang=nl&todo=Huis)

3. Ook 3e kwartaal 2010. Zie www.euronext.com.

4. Twynstra en Gudde. Aankondiging Integrale Duurzaamheidsenquete. http://www.twynstragudde.nl/NL/Ideen-Overzicht/Publicaties/Integrale-Duurzaamheidenqute.html

5. Zie onder meer: C. Keser en F. van Winden (2000). "Conditional Cooperation and Voluntary Contributions to Public Goods." Scandinavian Journal of Economics, 102: 23-39; B. Frey en S. Meier (2004). "Social Comparisons and Pro-social Behavior: Testing 'Conditional Cooperation' in a Field Experiment." American Economic Review, 94: 1717 - 1722. S. Gaechter (2007). "Conditional cooperation: Behavioral regularities from the laband the field and their policy implications." In: B. Frey en A. Stutzer (reds.) Economics and Psychology. A Promising New Cross-Disciplinary Field: p. 19-50. Cambridge, MA: The MIT Press.

6. Zie onder meer: J. Choi, D. Laibson en B. Madrian (2004). "Plan design and 401(k) savings outcomes." National Tax Journal, 57: 275–298; Sunstein, C. en R. Thaler (2008). Nudge: improving decision about health, wealth and happiness. New Haven: Yale university Press.

s
t
a
r
t

groen

a
c
t
i
v
i
s
m
e

met
een

k
n
i
p
o
o
g

fotograaf:
Giopuo

Dit Essay maakt deel uit van het boek ‘Verkenning Nieuw Nederland’.
Kijk voor meer essays en inspirerende ideeën om je heen en op:
www.verkenningnieuwnederland.nl
(Daar is het ook mogelijk een fysieke versie van het boek te bestellen)

In dit boek laten inspirerende denkers, groot en klein, zien waar volgens hen Nederland maatschappelijk beter kan. Ze dagen je uit om ook zelf aan de slag te gaan...

De toekomst is eigenlijk nog nooit een extrapolatie van het heden geweest. Morgen zal anders zijn dan gisteren, met andere wensen, andere uitdagingen en kansen. Terwijl we gewend zijn te denken in extrapolaties, zijn er in de samenleving altijd mensen die ‘nieuwe dingen zien’ of ‘nieuwe dingen bedenken’. Zij ondernemen en gaan allianties aan, soms impulsief of omdat ze voelen dat het goed is. Soms omdat ze denken dat het roer voor hen ‘nu om moet’. ‘De geschiedenis kruipt niet, ze springt’, zoals Taleb, hoogleraar Onzekerheidskunde het verwoordt. De gedachte om ons te baseren op het verleden is zo sterk, dat dit de kracht in de kiem smoort om initiatieven te ontplooien die geen garantie kennen uit het verleden.

Nederland is mooi, sterk en rijk. Rijk aan mensen en rijk aan ideeën. Rijkdom is een voorrecht, maar wel iets dat je moet kunnen zien, waarderen en gebruiken. Want welke inventieve ideeën bevinden zich buiten het gebaande pad en zijn geestverruimend voor de discussies van vandaag? De uitdaging met het boek *Verkenning Nieuw Nederland*, is de verkenning naar dat wat we niet zien, dat wat niet direct opvalt, dat wat we pas zien als we heel goed kijken.

Colofon boek: Verkenning Nieuw Nederland

Tekst- en beeldredactie: Nathalie Lecina (IMI), Floor Jaspers (Floor Jaspers), Susan Bink (Tikimo)

Auteurs (in volgorde van verschijning): Adrian de Groot, Joost Zaat, Annemarie van Dalen, Bas Pastoor, Camiel Versluis, Margot Weijnen, Judith Schueler, Elsbeth Koek, Guido Enthoven, Menno Lammers, Laura Hornick, Julien Haffmans, Jurgen van der Heijden, Els Schopman, Klaartje Molthof, Marleen Sanders, Meike van de Linde, Jurriaan Cals, Floor Jaspers, Jeroen Fikkers, Hester van der Burg, Jan Turk, Marjorieke Glaudemans, Yung Lie, Floor Basten, Derk Jan Stobbelaar, Jet Proost.

Inspirerende tussenstukken: Jul Shakur, Daluca, Nantwan (gedichten)

Fotografie: In deze bundeling komen foto’s voor. Deze foto’s zijn door de fotografen direct beschikbaar gesteld of beschikbaar gemaakt via Flickr.com onder een Creative Commons Licence. De Creative Commons Licences zijn te vinden via de volgende links:
CC BY-SA 2.0: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/deed.en
CC BY 2.0: http://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.en
Een aantal foto’s zijn bewerkt. Zowel de bewerkte als de onbewerkte foto’s mogen verder verspreid worden onder hetzelfde license als de originele versie.

p.6: Nationaal Historisch Museum (CC BY-SA 2.0),p.8: M.J. Ambriola (CC BY-SA 2.0), p.21: Gionvanni / Giopuo (CC BY-SA 2.0), p.28 en p.29: FaceMePLS (CC BY 2.0), p.33: Richard Rutter/Clagnut (CC BY 2.0) ,p.44: Camiel Versluis, p. 49 boven: Marc Samsom (CC BY 2.0), p.49 onder: Geoffrey Magnan/Geoffrey M. (CC BY 2.0), p.54: DJ Hoogderdijk / Denkrahm (CC BY), p.78: Pete Birkinshaw / BinaryApe (CC BY 2.0) en Patrick Savalle (CC BY 2.0), p. 86: Susan Bink, p. 93: Tup Wanders / Tuppus (CC BY 2.0), p.95: Randy Aquilizan / ir0cko (CC BY 2.0), p.97: Michael Coté/Cote (CC BY 2.0), p.97: Randy Aquilizan / ir0cko (CC BY 2.0), p.107: H.L.I.T. (CC BY 2.0), p.110: Esther Westerveld / westher (CC BY 2.0), p.112: Guy Renard / Tusca Mendaharin (CC BY 2.0), p. 119: FaceMePLS (CC BY 2.0) met graffiti van Lastplak, p.127: Susan Bink, p. 155: Bert Kaufmann (CC BY 2.0), p.161: Bert Kaufmann (CC BY 2.0)

Logo en illustraties: Nathalie Lecina en Susan Bink

gedrukt door: Wöhrmann Printservice (www.WPS.nl)

ISBN 978-90-8570-970-1

© IMI, het copyright per essay berust bij de respectieve auteurs, 2012